

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 35, Mart 2019, s. 430-450

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.4908>

Dr. Öğr. Üyesi Musa ERKAYA

Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fak. Temel İslam Bilimleri Bölümü/Hadis

ABD. musaerkaya@hotmail.com

Arş. Gör. Cemal URAL

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fak. Temel İslam Bilimleri Bölümü/Hadis ABD.

cemalural99@hotmail.com

MEVZÛÂT KİTAPLARINDA YER ALAN ŞEHİRLERİN FAZİLETİYLE İLGİLİ UYDURMA HADİSLER - KAZVİN ÖRNEĞİ – II

Özet

Bu çalışma “Mevzûât Kitaplarında Yer Alan Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler - Kazvîn Örneği – I” adlı makalenin devamı niteliğindedir. O çalışmada sadece Kazvin şehrinin fazileti ile ilgili rivayetler ele alınmıştı. Burada ise Kazvin’in yanı sıra İskenderiye, Rey, Horasan, Nîsâbûr, Herat, Belh, Askalân, Abâdân, Cidde, Mekke ve Rûm beldeleriyle ilgili rivayetler incelenecektir. Mezkur çalışmada olduğu gibi burada da mevzûât eserleri ve Râfiî’nin et-Tedvîn fî Ahbârî Kazvîn adlı eseri esas alınacak ve sadece mecrûh raviler hakkında değerlendirmelerde bulunulacaktır. Rivayetlerde isnadlar esas alınacak metin tenkidine girilmeyecektir.

Anahtar Kelimeler: İbn Mâce, Kazvin, Uydurma Hadis, İran, Horasan

FABRICATED HADITHS RELATED TO THE VIRTUES OF CITIES EXISTING IN THE MAWDHU’ HADITHS BOOKS –

QAZWIN SAMPLE – II

Abstract

This study is a continuation of the article titled “Fabricated Hadiths Related to the Virtues of Cities Existing in the Mawdhu’ Hadiths Books – Qazwin Sample – I”. In that study, only the narrative that related to the virtue of the city of Qazwin

were discussed. In this study, as well as Qazwin, Alexandria, Rey, Khorasan, Neyshabur, Herat, Balkh, Ascalon, Abadan, Jeddah, Mecca, and the narrative about the cities of Rum will be examined. In this work as in the previous study will be based on Mawdu' Hadiths Books and book of Rafi that called al-Tadwin fi akhbar Qazwin and only wounded narrator will be assessed. In the narrations, attribution (isnad) will be examined but the text will not be criticized.

Key Words: Ibn Majah, City of Qazwin, Fabricated Hadith, Iran, Khorasan

GİRİŞ

Hadis musannefâtımızda bazı şehirlerin veya bölgelerin ve orada yaşayanların diğer bazılarına göre üstün olduğuna dair rivayetlerin bulunduğu bir vakıdır. Bu kabil rivayetlerin bazılarında kimi beldelerin gelecekte fethedileceği bildirilirken bazılarında ise o yerlerin koruma ve güvenliğini sağlayan görevlilerin elde edecekleri sevaplar ve bu sevaplar karşılığında onlara cennette vadedilen nimetler zikredilmiştir. Diğer taraftan birtakım şehir veya bölgeleri ve ahalisini yeren rivayetlerin varlığı da bir gerçektir.

Bu tarz rivayetlerin sıhhati meselesi geçmişten beri hep tartışılmalıdır. Münekkid muhaddislerin bazıları bu rivayetlerin önemli bir kısmı hakkında ilgili rivayet özelinde hükümler vermiş, bazıları da “falanca beldeleri öven veya yeren hadisler uydurmadır” ya da “falanca beldenin fazileti hakkında sahih hadis yoktur” şeklinde genelleme yaparak bir değerlendirmede bulunmuşlardır. Ancak böyle bir genellemenin ne kadar sağlıklı olduğu hususu tartışmaya açık bir konudur. Çünkü genel kabule göre rivayetlerin sıhhat değeri, içerisinde yer aldığı eser ya da sadece muhtevası ile değil, her bir rivayetin hem isnad hem de metin muhtevası bakımından yapılacak tetkiklerle tespit edilebilir.

Bu cümleden olmak üzere daha önce yaptığımız bir çalışmada İbn Mâce'nin Sünen'inde naklettiği memleketi Kazvin şehrinin faziletine dair bir rivayeti isnad yönüyle ele almıştık.¹ Bu esnada gördük ki Kazvin'i ve yanısıra başka şehirleri öven ve uydurma olarak nitelenen çok sayıda rivayet mevcut. Bunun üzerine bahse konu rivayetlerin ele alındığı başka bir çalışma daha yapmaya karar verdik. Ancak, rivayetlerin çokluğu sebebiyle çalışmamızı iki ayrı başlık altında yapmak durumunda kaldık. İlkinde sadece Kazvin şehrinin faziletlerinden bahseden rivayetleri ele aldık.² Bu çalışmamızda ise Kazvin'in yanısıra İskenderiyye, Rey, Horasan, Nisâbü'r, Herat, Belh, Askalân, Abâdân, Cidde, Mekke ve Rûm gibi şehirlerin de zikredildiği rivayetleri ele alacağız.

Rivayetlerin değerlendirilmesinde isnadlar esas alınarak sadece cerhedilen raviler hakkında bilgi verilecek olup ayrıca metin tenkidine girilmeyecektir. Zira rivayetlerin sayısının çokluğu buna elvermemektedir. Rivayetlerin tespitinde mevzûât kitapları esas alınacak, tespit edilen rivayetlerin ise hadis kitaplarında yer alıp almadığı araştırılacaktır. Rivayetlerin tespitinde Râfi'nin *et-Tedvin fi Ahbâri Kazvîn* adlı eserinden de ayrıca istifade edilecektir.

¹ Bu çalışma için bk., Erkaya, Musa, “Kazvin Şehrinin Faziletine Dair Bir Rivayetin Senedi Üzerine Bir İnceleme”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, cilt: XXI, sayı: 2, s. 129-170.

² bk., Erkaya, Musa, “Mevzûât Kitaplarında Yer Alan Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler - Kazvîn Örneği – I”, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, Mart, 2019.

Tespitlerimize göre, mevzû addedilen Kazvin ile birlikte başka bir şehrin, orada nöbet tutanların veya orada yaşayıp ölenlerin faziletine dair - tekrarlar hariç – on üç rivayet mevcuttur. Bu rivayetler, zikredilen şehirler dikkate alınarak dokuz grupta ele alınmıştır. Sırasıyla, rivayetlerin önce metnini sonra da tercümesini vereceğiz. Akabinde ise ilgili rivayete kimlerin uydurma dediğini ve uydurma gerekçesini zikredeceğiz. İsnad merkezli bir çalışma olması sebebiyle, sadece kusurlu görülen raviler hakkında cerh ve ta'dil alimlerinin kanaatlerini nakledeceğiz. Çalışmamızın sonunda, on üç rivayetin hangi kitaplarda yer aldığı, uydurma sayılmasına sebep olan ravinin kim olduğu ve bu ravi hakkında cerh ve ta'dil alimlerinin kanaatleri bir tablo halinde vereceğiz. Nihayetinde sonuç kısmıyla tamamlamış olacağız.

Şimdi, tespit ettiğimiz rivayetleri gruplar bazında değerlendirmeye geçmek istiyoruz.

A. Kazvîn – İskenderiye

Tespitlerimize göre mevzûât kitaplarında Kazvîn'le beraber İskenderiye şehrinin de faziletinden bahsedildiği dört tane rivayet mevcuttur. Bu rivayetler şunlardır:

أنبأنا علي بن عبيد الله الحافظ عن كتاب الشافعي ابن محمد بن إدريس عن أبيه أنبا المحسن الراشدي وأخبرنا عالياً محمد بن عبد الكريم، عن إسماعيل، عن الخليل الحافظ قال: أنبا محمد بن علي بن عمر، أنبا سليم بن يزيد، أنبا حازم ابن يحيى الحلواني: أنبا هاني ابن المتوكل الإسكندراني، عن خالد بن حميد، عن سليمان الأعمش عن أبي صالح عن علي رضي الله عنه أنه قال للربيع بن خيثم، ما يمنعك أن تدخل معنا قال ما كنت لأقاتلك ولا أقاتل معك فدلتني على جهاد أو رباط قال " عليك بالإسكندرية أو بقزوين فإني سمعت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يقول: " ستفتحان على أمتي وانهما بابان من أبواب الجنة من رباط فيهما أو في أحدهما ليلة واحدة خرج من ذنوبه كيوم ولدته أمه قاله في الإسكندرية وقزوين .

1. (Râfî) ← Ali b. Ubeydullah el-Hâfîz ← Muhammed b. İdris eş-Şafîf'nin oğlunun kitabından ← babası ← Muhsin er-Râşidî ← (âlî isnadla) Muhammed b. Abdulkerim ← İsmail ← Halil el-Hâfîz ← Muhammed b. Ali b. Ömer ← Süleym b. Yezîd ← Hâzim b. Yahya el-Halvânî ← Hânî b. el-Mütevekkil el-İskenderânî ← Hâlid b. Humeyd ← Süleymân el-A'meş ← Ebû Sâlih isnadıyla Hz. Ali'nin Rabî' b. Haysem'e şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Yanımıza gelmene engel olan nedir? Rabî'?

Ne sana karşı ne de seninle beraber savaşacak değilim. Bana cihad yapacağım veya nöbet tutacağım bir yer göster" diye karşılık vermiştir. Bunun üzerine Hz. Ali:

İskenderiye veya Kazvîn'e git. Çünkü ben Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu işittim:

"O ikisinin³ fethi ümmetime nasip olacak. O ikisi, Cennet kapılarından iki kapıdır. Onların her ikisinde veya birinde tek bir gece nöbet tutan kimse annesinden doğduğu gün gibi günahlarından arınmış olur".⁴

³ Bunu İskenderiye ve Kazvîn hakkında söylemiştir. er-Râfî, *et-Tedvîn*, I/9.

⁴ er-Râfî, *et-Tedvîn*, I/15. Rivayetin benzer metinle geçtiği tek hadis kitabı için bk., es-Suyûtî, *Câmiu'l-Ehâdis*, XIII/250, nr. 13042.

Râfî şöyle demektedir: Rabî'in "ne sana karşı ne de seninle savaşacak değilim" sözü ihtiyatlı yolu seçme ve selamet isteği üzere söylenmiştir. Nitekim sahabe ve tabiinden bir grup Ali ile Muaviye arasında çıkan olaylara katılma konusunda ihtiyatlı davranmıştır. Bunu Ali'ye biat etmek ve ona uymaktan sakınmak için yapmadılar. Fakat onlar olaylara katılmamayı daha doğru gördüler ve bu konuda Ali'den izin istediler. Rabî, "bana cihad yapacağım veya nöbet tutacağım bir yer göster" sözüyle şöyle der gibiydi: "Sana sınır bölgelerinde cihad yapacak ve nöbet tutacak kimseler lazım ve

Bu rivayet Suyûtî⁵ ve İbn Arrâk'a⁶ göre uydurmadır. Hem Suyûtî hem de İbn Arrâk, isnatta bulunan Hânî' b. el-Mütevekkil hakkında İbn Hibbân'ın, rivayetlerine münker hadisler karıştırdığını, bunu da çokça yaptığını, dolayısıyla hadisiyle ihticac edilemeyeceğini söylediğini nakletmektedirler.⁷

Râvi Hânî' b. el-Mütevekkil hakkında ulaştığımız bilgiler özetle şöyledir:

Hânî b. el-Mütevekkil el-İskenderânî

Hânî b. el-Mütevekkil isimli râvînin künyesi Ebû Hâşim nisbesi el-İskenderânî⁸, el-Mâlikî'dir, el-fakîh olarak bilinir. Mâlik, Hayve b. Şureyh ve Muâviye b. Sâlih'den hadis rivayet etmiş; ondan da Bakî b. Mahled ve bir grup rivayette bulunmuştur. Yüz yaşı aşkın uzun bir hayat sürmüş, h. 242 yılında vefat etmiştir⁹. Ebû Hâtîm er-Râzî, ona yetiştiğini ancak ondan hadis yazmadığını söylemiş, İbnu'l-Kattân *meçhûl* olduğunu ifade etmiştir¹⁰. İbn Hibbân, yaşlılık döneminde yanına gelenlere cevap verdiğini ve bu şekilde rivayetlerinde *münker*lerin çoğaldığını ve hiçbir durumda onunla *ihticâc edilemeyeceğini* vurgulamıştır¹¹. İbnü'l-Cevzî, onu *ed-Du'afâ*'sında zikretmiştir¹². ez-Zehebî, İbn Hibbân'ın yukarıdaki değerlendirmelerine değindikten sonra Hânî'nin naklettiği bazı *münker* rivayetleri sıralamıştır¹³.

Görüldüğü gibi ravi hakkındaki değerlendirmelerinin tamamı olumsuzdur. Dolayısıyla bu rivayetin uydurma olmasının sebebinin Hânî b. el-Mütevekkil olduğunu söyleyebiliriz.

أخبرنا القاضي عطاء الله علي كتابة أن الخليل بن عبد الجبار أجاز له أنبا أبو الحسن علي بن محمد بن مخلد الوكيل نبا عمي إبراهيم بن علي ابن مخلد نبا أبو داود سليمان بن يزيد نبا أبو حاتم الرازي ثنا نعيم بن حماد ثنا رشدين سعد عن جرير بن حازم عن الأعمش عن مولى لعمر بن عبد العزيز قال رأيت رجلاً يحدث عمر بن عبد العزيز يقول حدثني أبي عن جدي عن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم أنه قال: "ستفتح على أمتي مدينتان، أحدهما من أرض الديلم يقال لها قزوين والأخرى من أرض الروم، يقال لها الإسكندرية من رابط في أحدهما يوماً أو قال يوماً وليلة وجبت له الجنة." قال فجعل عمر بن عبد العزيز يقول للرجل حدثك أبوك عن جدك عن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم، قال عمر بن عبد العزيز اللهم لا تمنني حتى يجعل لي في إحداهما داراً ومنزلاً" ثم دعا بدواة وقرطاس فكتب الحديث .

2. (Râfî) ← Kâdî Atâullah (mükâtebe yoluyla) ← Halil b. Abdulcebbâr (icâzetle) ← Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Mahled el-Vekîl ← (amcası) İbrahim b. Ali b. Mahled ← Ebû Dâvûd Süleyman b. Yezîd ← Ebû Hâtîm er-Râzî ← Nu'aym b. Hammâd ← Rişdîn b. Sa'd ← Cerîr b. Hâzîm ← A'meş ← Ömer b. Abdulaziz'in kölesi ← bir adam ← babası ← dedesi isnadıyla Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"İki şehrin fethi ümmetime nasip olacaktır. Birincisi Deylem bölgesinde Kazvîn olarak bilinen, diğeri Rûm diyarında İskenderiye adıyla anılan şehirdir. Kim onlardan birinde bir gün veya bir gün bir gece nöbet tutarsa Cenneti hak etmiş olur".

ben bunlara bâğîler ile savaşmaktan daha daha çok önem veriyorum. Eğer uygun görürsen bana bu konuda izin ver". er-Râfîf, *et-Tedvîn*, I/9. Bu rivayetin farklı iki isnadı için bk., er-Râfîf, *et-Tedvîn*, I/9.

⁵ es-Suyûtî, *Zeylu'l-Leâlî*, I/356, nr. 423.

⁶ İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerî'a*, II/62, nr. 54.

⁷ es-Suyûtî, *Zeylu'l-Leâlî*, I/356.; İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerî'a*, II/62.

⁸ İbn Hibbân, *Kitâbü'l-Mecrûhîn*, III/97.

⁹ ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, IV/291, no: 9198.

¹⁰ İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, VIII/320-321, no: 8231.

¹¹ İbn Hibbân, *Kitâbü'l-Mecrûhîn*, III/97.

¹² İbnü'l-Cevzî, *Kitâbu'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn*, III/172, no: 3583.

¹³ ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, IV/291, no: 9198.

Ömer b. Abdulaziz'in kölesi devamında diyor ki: “Ömer b. Abdulaziz o adama, baban dedenden o da Hz. Peygamber'den rivayet etti” dedi ve şöyle dua etti: “Allah'ım! O iki şehirden birini bana yurt ve vatan kılmadıkça canımı alma”. Ardından divit ve kağıt istedi ve bu hadisi yazdı.¹⁴

Bu rivayet Suyûtî¹⁵ ve İbn Arrâk'a¹⁶ göre uydurmadır.

Suyûtî şöyle demektedir: İsnatta tanınmayan üç kişi var. Bunlar, Ömer (b. Abdulaziz)'in kölesi, Ömer (b. Abdulaziz)'den rivayet eden kişi ve babası. Ayrıca Rişdîn de zayıftır.¹⁷

İbn Arrâk ise râvî Rişdîn için zayıftır, Ömer b. Abdulaziz'in kölesi için ise tanınmamaktadır demiştir.¹⁸

Şimdi Suyûtî ve İbn Arrâk'ın meçhûl ve zayıf olarak nitelendirdikleri râvîlere bakalım.

Ömer b. Abdulaziz'in kölesi Ebu'l-Fadl Abbâs b. Uscûr/Emîcûr

İbn Hacer, hakkında bilgi bulamadığımız Abbâs b. Uscûr/Emîcûr'un rivayet ettiği münker bir haberi nakletmiş ve bunu ya kendisinin ya da hocası (Ebû Muhammed el-Merâğî)nın uydurduğunu söylemiştir¹⁹.

Ömer (b. Abdulaziz)'den rivayet eden kişi

Bu râvî hakkında bilgi bulunamamıştır.

Ömer (b. Abdulaziz)'den rivayet eden kişinin babası

Bu râvî hakkında bilgi bulunamamıştır.

Rişdîn b. Sa'd

Rişdîn b. Sa'd isimli râvî Rişdîn b. Ebî Rişdîn olarak tanınır, nisbesi el-Kaynî²⁰, el-Mehrî, künyesi Ebu'l-Haccâc'dır. H. 188 yılında vefat etmiştir²¹. Cerîr b. Hâzîm, Haccâc b. Şeddâd ve Abdullah b. Lehî'a'dan hadis rivayet etmiş; ondan da Abdullah b. el-Mubârek, Kuteybe b. Saîd ve Mücâşi' b. Amr rivayette bulunmuştur²². İbn Sa'd²³, Ahmed b. Hanbel, Ebû Zur'a er-Râzî²⁴ ve Dârekutnî²⁵ onu *zayıf* saymış, Yahya b. Maîn onun *hadisi yazılmaz*²⁶ demiştir.

¹⁴ er-Râfî, *et-Tedvîn.*, I/22. Rivayetinin benzer metinle geçtiği tek hadis kitabı için bk., es-Suyûtî, *Câmiu'l-Ehâdis*, XIII/250, nr. 13043.

Bu rivayeti Muhammed b. Nâciye el-Mehrî, İskenderiyye'nin faziletleri konusunda Rişdîn'in kardeşi Dâvûd b. Hammâd ← Rişdîn ← Ebû Abdullah el-Horâsânî ← Süfyân es-Sevrî isnadıyla; Ebu'l-Hasan es-Sakâlî de Ali b. İshak b. Haşnâm b. Rancele er-Râzî ← Abbâs b. Ahmed el-Bağdâdî ← Muhammed b. İshak es-Sâğânî ← Nu'aym b. Hammâd tarikiyle nakletmiştir. Meysere b. Ali ise Abbâs b. Ahmed el-Bağdâdî Ebû Ahmed'in Rey'de İbn Eyyûb'un meclisinde bunu rivayet ettiğini söylemiştir. er-Râfî, *et-Tedvîn*, I/13.

¹⁵ es-Suyûtî, *Zeylu'l-Leâlî*, I/362, nr. 432.

¹⁶ İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerî'a*, II/63, nr. 62.

¹⁷ es-Suyûtî, *Zeylu'l-Leâlî*, I/363.

¹⁸ İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerî'a*, II/63.

¹⁹ İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, IV/402, no: 4097.

²⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/358, no: 4074.

²¹ el-Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, III/337, no: 1145.

²² el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, IX/192, no: 1911.

²³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII/358, no: 4074.

²⁴ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, III/513, no: 2320.

²⁵ ed-Dârakutnî, *ed-Du'afâ ve'l-Metrukûn*, s. 209, no: 220.

Buhârî, kendisine verilen(hadis malzemesin)e dikkat etmediğini²⁷ söylemiş, Ebû Hâtim er-Râzî *münkeru'l-hadîs*²⁸, en-Nesâî *metrûku'l-hadîs*²⁹ değerlendirmesini yapmıştır. ez-Zehebî ise onu, *sâlih, âbid, hafızası kötü, itimad edilemeyecek biri*³⁰ olarak nitelemiştir.

عن عمر بن عبدالعزيز قال: ”اللهم لا تمتني حتى تجعل لي إحداهما قزوین والاسكندرية دارا ومنزلا.“

3. Ömer b. Abdülaziz'in şöyle dua ettiği rivayet edilmiştir:

“Allahım! Kazvîn ve İskenderiye'den birini bana yurt ve vatan kılmadıkça canımı alma”³¹.

Bu rivayete İbn Arrâk gerekçe belirtmeksizin uydurma demiştir³².

روى لنا غير واحد من الشيوخ عن الحسن بن أحمد المقرئ أنبا عبد الرحمن بن محمد أنبا عبد الله بن جعفر بن حيان أبو الشيخ في كتاب الأمصار، ثنا محمد بن جعفر نبا الجراح بن مخلد نبا محمد بن بكير نبا عبد الله ابن هيثم الزهري عن جده أبي عقيل عن عمر بن عبد العزيز عن أبيه عن جده رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم قال: ”تفتح مدينتان في آخر الزمان، مدينة للروم ومدينة للديلم، أما مدينة الروم فالاسكندرية ومدينة الديلم قزوین من رابط في شيء منهما خرج من ذنوبه كيوم ولدته أمه“.

4. (Râfî) ← bir çok şeyh ← bize Hasan b. Ahmed el-Mukrî ← Abdurrahman b. Muhammed ← Abdullah b. Ca'fer b. Hayyân Ebu's-Şeyh (Kitâbu'l-Emsâr'da) ← Muhammed b. Ca'fer ← Cerrâh b. Mahled ← Muhammed b. Bukeyr ← Abdullah b. Heysem ez-Zührî ← dedesi Ebû Ukayl ← Ömer b. Abdülaziz ← babası ← dedesi isnadıyla Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Ahir zamanda iki şehir fetholunacaktır: Rum'da bir şehir, Deylem'de bir şehir. Rum'daki şehir İskenderiye, Deylem'deki ise Kazvîn'dir. Kim onların birisinde nöbet tutarsa, anasından doğduğu gün gibi günahlarından kurtulur.”³³

Bu rivayet Suyûtî³⁴ ve İbn Arrâk'a³⁵ göre uydurmadır. İbn Arrâk, bir yandan rivayetin illetinin sarıh olmadığına vurgu yaparken, diğer yandan râvîlerden Abdullah b. Heysem ez-Zührî ve dedesi Ebû Ukayl'i tanımadığını söylemektedir.³⁶

Abdullah b. Heysem ez-Zührî

Bu râvî hakkında bilgi bulunamamıştır.

Abdullah b. Heysem ez-Zührî'nin dedesi Ebû Ukayl

Bu râvî hakkında bilgi bulunamamıştır.

B. Kazvîn – Tâlekân

Kazvîn'le birlikte Tâlekân şehrinin de faziletinden bahseden tek rivayet şöyledir:

²⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, III/513, no: 2320.

²⁷ el-Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, III/337, no: 1145.

²⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, III/513, no: 2320.

²⁹ en-Nesâî, *Kitâbu'd-Du'afâ*, s. 107, no: 212.

³⁰ ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, II/49, no: 2780.

³¹ İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerî'a*, II/63.

³² İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerî'a*, II/63.

³³ er-Râfî, *et-Tedvîn.*, I/22 - 23.

³⁴ es-Suyûtî, *Zeylu'l-Leâlî*, I/363, nr. 433.

³⁵ İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerî'a*, II/63 – 64, nr. 73.

³⁶ İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerî'a*, II/64.

قال حسان بن حمزة: فذلك الذي دعاني إلى أن أصرف بقية عمري في عمارته ووجدت في بعض الأجزاء العتيقة أحاديث غير مسندة في فضل الطالقان التي بين الري وقزوین ومنها: "أن تربة قزوین وتربة الطالقان من تربة الجنة من كبرها تكبيره فله عند الله أن يعتقه من النار."

5. Hassân b. Hamza diyor ki: Ömrümün kalanını Kazvîn'in imarına ayırmamın sebebi bu hadistir. Bazı eski cüzlerde Rey ile Kazvîn arasında bulunan Tâlekân'ın fazileti hakkında müsned (muttasıl merfû) olmayan hadisler gördüm.³⁷ Bunlardan biri şu hadistir:

"Kazvîn ile Tâlekân'ın toprağı Cennet toprağındandır. Kim onu hakıyla yüceltirse Allah'ın onu ateşten kurtarması hususunda bir güvencesi olur".³⁸

Herhangi bir hadis kitabında yer almayan bu rivayet Suyûtî³⁹ ve İbn Arrâk'a⁴⁰ göre uydurmadır. Niçin uydurma sayıldığı ise belirtilmemiştir.

C. Kazvîn – Rey ve Horasan Bölgesi (Nîsâbûr, Herat ve Belh)

Kazvîn'in yanısıra Rey ve Horasan Bölgesinin (Nîsâbûr, Herat ve Belh) faziletine dair nakledilen tek rivayet şöyledir:

أخبركم عبد الرحيم بن المظفر الحمدوني إجازة نبا عبد الواحد بن الحسن الصفار، نبا محمد بن أحمد بن موسى الشروطي، نبا محمد بن الحسين ابن الخليل، ثنا أبو سعيد مسعدة ابن بكر الفرغاني، ثنا أبو يحيى زكريا بن يحيى النيسابوري، ثنا أحمد بن حرب عن محمد بن الفضل، عن عبد الملك ابن جريج، عن أبي الزبير المكي، عن جابر بن عبد الله الأنصاري عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال: "من بات بالري ليلة واحدة صلى فيها وصام فكاتما في غيره ألف ليلة صامها وقامها. خير خراسان نيسابور وهرات ثم بلخ، ثم أخاف على الري وقزوین أن تغلب عليهما العدو."

6. (Râfî) ← Abdurrahim b. el-Muzaffer el-Hamdûnî (icâzetle) ← Abdulvahid b. el-Hasan es-Saffâr ← Muhammed b. Ahmed b. Musa eş-Şarûtî ← Muhammed b. el-Hüseyn b. el-Halil ← Ebû Saîd Mes'ade b. Bekr el-Ferğânî ← Ebû Yahya Zekeriyya b. Yahya en-Nîsâbûrî ← Ahmed b. Harb ← Muhammed b. el-Fadl ← Abdulmelik b. Cureyc ← Ebu'z-Zubeyr el-Mekkî ← Câbir b. Abdullah el-Ensârî isnadıyla Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Kim Rey'de namaz ve oruç ile bir gece geçirirse bu onun dışındaki yerlerdeki bin gece gibidir. Horasan bölgesinin en hayırlısı Nîsâbûr, Herat, ardından da Belh'tir. Sonra düşmanın Rey ve Kazvîn'e gâlib gelmesinden korkuyorum".⁴¹

Hadisin illetinin sarih olmadığını söyleyen İbn Arrâk'a göre, isnattaki cerhedilen râvî Muhammed b. el-Fadl yani İbn Atıyye'dir.⁴² Fettenî ise, isim zikretmeksizin isnadda münker rivayetlerde bulunan râvîlerin olduğunu söylemiştir.⁴³

Fettenî ve Şevkânî rivayetinin sadece **"düşmanın Rey ve Kazvîn'e gâlib gelmesinden korkuyorum."** kısmını nakletmişler ve Şevkânî *sahîh değildir* demiştir.⁴⁴

³⁷ İbn Arrâk bu sözü er-Râfî'ye atfeder. bk. İbn Arrâk, *Tenzihu 'ş-Şerî'a*, II/64.

³⁸ er-Râfî, *et-Tedvîn*, I/23.

³⁹ es-Suyûtî, *Zeylu'l-Leâlî*, I/365, nr. 435.

⁴⁰ İbn Arrâk, *Tenzihu 'ş-Şerî'a*, II/64, nr. 75.

⁴¹ er-Râfî, *et-Tedvîn*, I/30 - 31.; es-Suyûtî, *Zeylu'l-Leâlî*, I/365, nr. 435.; İbn Arrâk, *Tenzihu 'ş-Şerî'a*, II/64, nr. 77.

⁴² İbn Arrâk, *Tenzihu 'ş-Şerî'a*, II/64.

⁴³ el-Fettenî, *Tezkiratu'l-Mevzûât*, s. 120.

⁴⁴ el-Fettenî, *Tezkiratu'l-mevzûât*, s. 120.; eş-Şevkânî, *el-Fevâidu'l-Mecmû'a*, s. 377, nr. 20 (1250).

Zeylu'l-leâli'nin muhakkiki Râmiz Hâlid, Muhammed b. Fadl b. Atiyye'nin hadis uydurmakla itham edildiğine işaret ettikten sonra, râvîler Mes'ade b. Bekr el-Ferğânî ile Ahmed b. Harb en-Neysâbüri'nin cerhedildiğini söylemiştir.⁴⁵

Şimdi bu üç râvîye yakından bakalım:

Muhammed b. el-Fadl

Tam adı Muhammed b. el-Fadl b. Atiyye olan râvînin künyesi Ebû Abdullah, nisbesi el-Mervezî'dir⁴⁶. Ebû İshak, Âsım b. Behdele ve **İbn Cureyc**'den hadis nakletmiş; kendisinden de Cendel b. Vâlık ve Hişâm b. Ubeydullah nakilde bulunmuştur⁴⁷. H. 180 yılında Buhârâ'da vefat etmiştir⁴⁸. Yahya b. Maîn onun hakkında *leyse bi şey*⁴⁹ Ahmed b. Hanbel *onun hadisi yalancılardan gibidir*⁵⁰, Cüzcânî, *kezzâb*⁵¹, en-Nesâî *metrûku'l-hadîs*⁵², İbn Hibbân *sika kişilerden mevzû rivayetler nakleder*⁵³, Dârekutnî, *zayıftır*⁵⁴ değerlendirmesini yapmıştır. ez-Zehebî alimlerin onun rivayetlerini terk ettiğini, bazılarınım da kendisini yalancılıkla itham ettiğini söylemiştir⁵⁵.

Ahmed b. Harb

Ahmed b. Harb b. Muhammed isimli ravinin künyesi Ebû Ali veya Ebû Bekr, nisbesi et-Tâî, el-Mevsîlî'dir. İsmail b. Uleyye, Süfyân b. Uyeyne ve Muhammed b. Hâzim'den hadis rivayet etmiş; ondan da Nesâî, Ahmed b. Abdullah eş-Şa'rânî ve Ahmed b. Muhammed rivayette bulunmuştur⁵⁶. H. 263 yılında vefat etmiştir⁵⁷. Nesâî, onun hakkında lâ be'se bih tabirini kullanmış, Ebû Zekeriyâ ise onun faziletli, muttaki ve cihada düşkün olduğunu söylemiştir⁵⁸. İbn Ebî Hâtim ona ulaştığını ancak ondan hadis yazmadığını belirttikten sonra sadûk olduğunu eklemiştir⁵⁹, İbn Hibbân onu es-Sikât'ın da zikretmiştir⁶⁰. ez-Zehebî⁶¹ ve İbn Hacer sadûk⁶² olduğunu ifade etmişlerdir.

⁴⁵ es-Suyûtî, *Zeylu'l-leâli*, I/365.

⁴⁶ el-Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, I/208, no: 655.

⁴⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/56-57, no: 262.

⁴⁸ el-Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, IV/255, no: 1447.

⁴⁹ Yahya b. Maîn, *Tarih*, IV/355, no: 4755.

⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-İlel*, I/549, no: 3601.

⁵¹ el-Cüzcânî, *Ahvâlu'r-Ricâl*, s. 202, no: 372.

⁵² en-Nesâî, *Kitâbu'd-Du'afâ*, s. 220, no: 569.

⁵³ İbn Hibbân, *Kitâbü'l-Mecrûhîn*, II/278.

⁵⁴ ed-Dârakutnî, *ed-Du'afâ ve'l-Metrûkîn*, s. 120-121, no: 352.

⁵⁵ ez-Zehebî, *el-Muğnî fi'd-Du'afâ*, II/235, no: 5903.

⁵⁶ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, I/288, no: 24.

⁵⁷ ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XII/254, no: 94.

⁵⁸ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, I/289, no: 24.

⁵⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II/49, no: 44.

⁶⁰ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, VIII/39.

⁶¹ ez-Zehebî, *el-Kâşif*, I/192, no: 19.

⁶² İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 78, no: 24.

Anbese

Anbese b. Saîd isimli râvînin nisbesi el-Vâsîtî, el-Basrî'dir. Hasan el-Basrî, Amr b. Meymûn ve Hişâm b. Urve'den hadis rivayet etmiş; ondan da İsmail b. Sabîh, Saîd b. Ebu'r-Rabî' ve Abdulvehhâb es-Sekafî rivayette bulunmuştur⁷⁰. Amr b. Ali onun, kendisinden rivayet edilemeyecek bir *muhtelit*, *metrûku'l-hadîs* ve sadûk olduğunu belirtmiş ancak hafızasının iyi olmadığını da eklemiştir⁷¹. Ebû Hâtim er-Râzî *zayıf* olduğunu ve *acaip rivayetler naklettiğini* söylemiş⁷² İbn Adî, onun bazı hadislerinin müstakim olduğunu, bazılarının ise sadece kendisi kanalıyla geldiğini ifade etmiştir. Râvî, İbn Hacer'e göre ise *zayıftır*⁷³.

E. Kazvîn – Askalân - İskenderiye

Kazvîn ile beraber Askalân ve İskenderiye şehirlerinin de zikredildiği tek rivayet şöyledir:

روى لنا غير واحد عن زاهر الشحامي عن أبي صالح المؤذن أنا أبو نعيم أحمد بن عبد الله ثنا أبو محمد عبد الله بن جعفر قال: لم أر محمد ابن يوسف يعني الأصبهاني الذي يقال له عروس الزهاد روى حديثاً مسنداً إلا حديثاً رواه علي بن شعبة العسكري ثنا محمد بن أحمد بن أبي سلم، ثنا عبد الله بن عمران الاصبهاني ثنا عامر بن حماد الأصبهاني، عن محمد بن يوسف عن عمر بن صبيح عن أبان عن أنس رضي الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم: "يحول الله تعالى يوم القيامة ثلاث قرى من زبرجدة خضراء تزف إلى أزواجهن، عسقلان والإسكندرية وقروين."

8. (Râfî) ← birçok kişi ← Zâhir eş-Şehâmî ← Ebû Sâlih el-Müezzîn ← Ebû Nu'aym Ahmed b. Abdullah ← Ebû Muhammed Abdullah b. Ca'fer'den: Zahidlerin damadı olarak anılan Muhammed b. Yusuf el-İsfahânî'nin, Ali b. Şu'be el-Askerî'nin rivayet ettiği şu hadis dışında müsned bir hadis rivayet ettiğini görmedim. ← Muhammed b. Ahmed b. Ebû Selm ← Abdullah b. İmrân el-İsfahânî ← Âmir b. Hammâd el-İsfahânî ← Muhammed b. Yusuf ← Ömer b. Sabîh ← Ebân ← Enes b. Mâlik'ten: Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ kıyamet gününde üç yerleşim birimini eşlerine süslenen (gelinler misali) yeşil zümrüde çevirir. (Bu üç yerleşim yeri), Askalân, İskenderiye ve Kazvîn'dir."⁷⁴

İbnu'l-Cevzî (ö. 597/1200), hadisin sahih olmadığını, râvî Ömer b. Subh'un *sika/güvenilir râvîler* üzerinden hadis uydurduğunu İbn Hibbân'dan naklen söylemiştir.⁷⁵

Ömer b. Subh

Ömer b. Subh hakkında makalemizin birinci etabında⁷⁶ verdiğimiz detaylı bilgileri burada tekrar etmeyeceğiz. Kısaca hatırlamak gerekirse Ömer b. Subh için Ebû Hâtim er-Râzî⁷⁷ ve İbn Adî⁷⁸ *münkeru'l-hadîs* ifadesini kullanırken, İbn Hibbân, *sika râvîler* üzerinden hadis

⁷⁰ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXII/411-412, no: 4534.

⁷¹ İbn Adî, *el-Kâmil fî Du'âfâi'r-Ricâl*, V/264, no: 1410.

⁷² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VI/399, no: 2231.

⁷³ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 432, no: 5204.

⁷⁴ er-Râfî, *et-Tedvîn*, I/8.; (Râfî'de "yevmel kıyâme" lafzı yoktur). İbnu'l-Cevzî, *Kitâbu'l-mevzûât*, II/316 nr. 883.; ez-Zehabî, *Telhis*, s. 162, nr. 358.; İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerî'a*, II/50, nr. 11.; el-Fettenî, *Tezkiratu'l-Mevzûât*, s. 423.; eş-Şevkânî, *el-Fevâidu'l-Mecmû'a*, s. 374, nr. 6 (1236).

⁷⁵ İbnu'l-Cevzî, *Kitâbu'l-Mevzûât*, II/316.

⁷⁶ Râvî hakkında detaylı bilgi için bk., Erkaya, Musa, "Mezûât Kitaplarında Yer Alan Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler – Kazvîn Örneği – I", *The Journal Of Academic Social Science Studies*, Mart, 2019.

⁷⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VI/116-117, nr. 629.

⁷⁸ İbn Adî, *el-Kâmil fî Du'âfâi'r-Ricâl*, V/24, nr. 1197.

uydurduğunu söylemiştir⁷⁹. Öte yandan Dârekutnî⁸⁰ ve İbn Hacer *metrûk*⁸¹ olarak nitelendirirken, ez-Zehebî ise *hadis uydurduğunu itiraf eden helak olmuş biridir*⁸² demiştir.

Rivayet, Suyûtî'ye (ö. 911/1505) göre uydurmaz ve uyduran da Ömer b. Subh'tur. O ayrıca şöyle demektedir: “Râfî bu rivayeti *et-Tedvîn fî Ahbâri Kazvîn* adlı eserinde zikretmiş ve şöyle yorumlamıştır: (Süslenmeden kasıt) “Cennetteki zebercetten saraylar şeklinde süslenmeleri olabileceği gibi, zebercede çevrildikten sonra sakinlerine göz aydınlığı olmak için süslenmeleri de kastedilmiş olabilir”⁸³.

İbn Arrâk (ö. 963/1556) da Suyûtî'nin yukarıdaki değerlendirmesini aynen naklettikten sonra, “bu yorum hadisin Râfî nezdinde uydurma olmadığını gerektirir” demiştir.⁸⁴

Şevkânî (ö. 1250/1832) ise, bu rivayetin Ebu Nuaym'ın *Hilye*'sinde Enes'ten merfuan rivayet edildiğini belirttikten sonra, senette bulunan Abdullah b. İmran el-İsfahânî hakkında *vaddâ* /çok hadis uyduran biridir⁸⁵ şeklinde bir değerlendirme yapmıştır. *Telhis*'in muhakkiki Ebû Temîm ise Şevkânî'nin böyle yapmakla hata ettiğini, gerçekte *vaddâ* olan râvînin Abdullah b. İmran el-İsfahânî değil, Ömer b. Subh (Sabîh) olduğunu belirtmiştir. Ebû Temîm ayrıca Abdullah b. İmrân'ı hadis uydurmakla itham eden kimseyi bilmediğini de sözlerine eklemiştir.⁸⁶

Kitâbu'l-mezûât'ın muhakkiki Nureddin Boyacılar da râvîler Abdullah b. İmran ve Ömer b. Subh sebebiyle hadisin bu isnatla uydurma olduğunu belirtmiştir.⁸⁷

F. Kazvîn – İskenderiye – Abâdân – Askalân

Bu rivayette Kazvîn'in yanısıra İskenderiye, Abâdân ve Askalân'ın faziletinden bahsedilmektedir. Rivayet şöyledir:

ابن عساکر: قرأتُ بخطِّ شيخنا أبي الفرج غيث بن علي بن عبد السلام الخطيب: ذكر القاضي أبو القاسم الحسن بن محمد الأنباري فيما قرئ عليه بصور في ذي القعدة سنة (417) أن أبا محمد الحسن بن رشيق أخبرهم: حدثنا أبو الفضل العباس بن أسجور مولى أمير المؤمنين حدثنا أبو محمد المراغي حدثنا قتيبة حدثنا أبو عوانة عن الأعمش عن أبي صالح عن أبي هريرة قال: قال رسول الله - صلى الله عليه وسلم: “إن الله اختار من الملائكة أربعة: جبريل وميكائيل وإسرافيل وعزرائيل، واختار من النبيين أربعة: إبراهيم وموسى وعيسى ومحمداً صلوات الله عليهم، واختار من المهاجرين أربعة: أبو بكر وعمر وعثمان وعلي، واختار من الموالي أربعة: سلمان الفارسي وبلال الأسود وصهيب الرومي وزيد بن حارثة، واختار من النساء أربعة: خديجة ابنة خويلد ومريم ابنة عمران وفاطمة بنت محمد وآسية ابنة مزاحم، واختار من الأهلّة أربعة: ذو القعدة وذو الحجة والمحرم ورجب، واختار من الأيام أربعة: يوم الجمعة ويوم الفطر ويوم النحر ويوم عاشوراء، واختار من الليالي أربعة: ليلة القدر وليلة النحر وليلة الجمعة وليلة نصف شعبان، واختار من الشجر أربعة: السدرة والنخلة والتينة والزيتونة، واختار من المدائن أربعة: مكة وهي البلدة، والمدينة (وهي) النخلة، وبيت المقدس وهي الزيتون، ودمشق وهي التينة، واختار من الثغور أربعة: إسكندرية مصر وقروين خراسان وعبادان العراق وعسقلان الشام، واختار من العيون أربعة: يقول في كتابه: {فيهما عينان تجريان} وقال: {فيهما عينان نضاختان}. فأما التي تجريان

⁷⁹ İbn Hibbân, *Kitâbü'l-Mecrûhîn*, II/88.

⁸⁰ İbnü'l-Cevzî, *Kitâbu'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn*, II/211, nr. 2474.

⁸¹ İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 414, nr. 4922.

⁸² ez-Zehebî, *el-Muğnî fî'd-Du'afâ*, II/59, nr. 4494.; a. mlf., *Telhis*, s. 163.

⁸³ es-Suyûtî, *el-Leâliu'l-Masnû'a*, I/463.

⁸⁴ İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerî'a*, II/50.

⁸⁵ eş-Şevkânî, *el-Fevâidu'l-Mecmû'a*, s. 374. Burada Abdullah b. İmran el-İsfahânî, Abdullah b. Ömer el-İsfahânî şeklinde ifade edilmiştir ki bu bir sehivdir.

⁸⁶ ez-Zehebî, *Telhis*, s. 163, 1. dn.

⁸⁷ İbnü'l-Cevzî, *Kitâbu'l-Mezûât*, II/316, dn. 3.

فعين بيسان وعين سلوان، وأما النضاختان فعين زمزم وعين عكا، واختار من الأتهار أربعة: سيحان وجيحان والنيل والفرات، واختار من الكلام أربعة: سبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله والله أكبر).“

9. İbn Asâkir ← Ebu'l-Ferec Ğays b. Ali b. Abdisselâm el-Hatîb ← Ebu'l-Kâsım Hasan b. Muhammed el-Enbârî ← Ebû Muhammed Hasan b. Raşık ← Ebu'l-Fadl Abbâs b. Uscûr Emîru'l-Mü'minîn'in azadlı kölesi ← Ebû Muhammed el-Merâġî ← Kuteybe ← Ebû Avâne ← A'meş ← Ebû Sâlih ← Ebû Hureyre, Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

“Allah, meleklerden dört tanesini seçti: Cebrâîl, Mîkâîl, İsrâfîl ve Azrâîl. Peygamberlerden dördünü seçti: İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed (a.s.). Muhacirlerden dört kişiyi seçti: Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali. Acemlerden dört kişiyi seçti: Selman el-Fârisî, siyahi Bilal, Suheyb er-Rûmî ve Zeyd b. Hârise. Kadınlardan dört kişiyi seçti: Hatice bnt. Huveylid, Meryem bnt. İmrân, Fatıma bnt. Muhammed ve Asiye bnt. Muzâhim. Aylardan dört tanesini seçti: Zilka'de, Zilhicce, Muharrem ve Receb. Günlerden dört tanesini seçti: Cuma, Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı ve Şaban ayının ortası. Ağaçlardan dört tanesini seçti: Sedir, Hurma, İncir ve Zeytin. Şehirlerden dört tanesini seçti: Mekke şehirdir, Medine hurmadır Kudüs zeytindir ve Şam incirdir. Sınır bölgelerinden dört tanesini seçti: Mısır'ın İskenderiye'si, Horasan'ın Kazvîn'i, Irak'ın Abadân'ı ve Şâm'ın Askalân'ı. Pınarlardan dört tanesini seçti: O kitabında “içlerinde akan iki pınar vardır”⁸⁸ ve “içlerinde kaynayan iki pınar vardır”⁸⁹ buyurdu. Akan iki pınar Bîsân ve Selvân'dır. Kaynayan iki pınar Zemzem ve Ukâ'dır. Nehirlerden dört tanesini seçti: Seyhan, Ceyhan, Nil ve Fırat. Sözlere dört tanesini seçti: Sübhânallâh, elhamdü lillâh, lâ ilâhe illallah ve Allâhu ekber”.⁹⁰

İbn Arrâk: Ebu Hureyre'den gelen bu hadisin râvîlerinden Abbâs b. Uscûr ve Ebu Muhammed el-Merâġî meçhuldürler.⁹¹

İbn Asâkir (ö. 571/1175), bu münker bir hadistir. Ebu'l-Fadl (Abbâs b. Uscûr) ve el-Merâġî ise meçhuldürler, demiştir.⁹²

Ebu Muhammed el-Merâġî (ö.h. 356)⁹³

Ebu Muhammed Hüseyin b. Ca'fer b. Muhammed Hâris el-Hanefî. Irak fukahasıdır. Yemen'e gidip orada yerleşmiş ve h. 389 senesinde vefat etmiştir⁹⁴. Kuteybe'nin yanısıra Halep'te Abdülhamîd el-Ġadâirî'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Ebu'l-Fadl Abbâs b. Uscûr'la birlikte Hâkim ve Ebû Ahmed b. Muhammed rivayette bulunmuşlardır⁹⁵. Hâkim onun hakkında “hadiste insanların en güveniliridir” demiştir⁹⁶.

⁸⁸ Rahmân, 55/50.

⁸⁹ Rahmân, 55/66.

⁹⁰ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, I/221 – 222.; es-Suyûtî, *Zeylu'l-Leâlî*, I/466 - 467, nr. 438.; İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerî'a*, II/64 – 65, nr. 79.

⁹¹ İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerî'a*, II/65.

⁹² İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, I/222.

⁹³ İbn Hacer, *Lisânu'l-Mîzân*, IX/156, no: 9059.

⁹⁴ Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-Ârifîn*, I/306.

⁹⁵ İbnü'l-Adîm, *Buġyetü't-Taleb fi Târîhi Haleb*, X/618.

⁹⁶ ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, XIII/97.

Abbâs b. Uscûr

Abbâs b. Emîcûr olarak kaydedilen ravi emîr'l-mu'minîn (Ömer b. Abdulaziz)'in kölesidir. İbn Hacer ilgili rivayeti Abbâs'ın, Merâğî'den naklettiği münker bir haber olarak nitelemiş, bunu ya kendisinin ya da hocası (Ebû Muhammed el-Merâğî)'nin uydurduğunu söylemiş ve İbn Asakir'in ikisini de meçhûl olarak nitelediğini eklemiştir⁹⁷.

G. Kazvîn - İskenderiye – Askalân – Cidde

Kazvîn'le birlikte İskenderiye, Askalân ve Cidde'nin fazileti hakkında nakledilen tek rivayet şöyledir:

نبا جعفر بن أحمد بن يحيى العدل، نبا أحمد بن عبيد القزويني نبا حامد بن محمود الهروي، نبا يحيى بن سعيد الأموي ثنا شيبان النحوي، عن عبد الملك بن هارون بن عنتر، عن أبيه عن علي رضي الله عنه، قال: "أربعة أبواب من أبواب الجنة مفتحة في الدنيا . أولها: الإسكندرية ، وعسقلان ، وقزوين ، وفضل جدة على هؤلاء . كفضل بيت الله الحرام على سائر البيوت ."

10. (Râfî) ← Ca'fer b. Ahmed b. Yahya el-Adl ← Ahmed b. Ubeyd el-Kazvîni ← Hâmid b. Mahmud el-Herevî ← Yahya b. Saîd el-Emevî ← Şeybân en-Nahvî ← Abdülmelik b. Harun b. Antera ← babası isnadıyla Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Cennet kapılarından dört kapı dünyada açık bir halde bulunmaktadır. Birincisi İskenderiye'dir. Sonra Askalân ve Kazvîn (gelir). Cidde'nin bütün bu şehirlere olan üstünlüğü ise, Beytullah'ın diğer evlere üstünlüğü gibidir."⁹⁸

Bu rivayet, İbnu'l-Cevzî⁹⁹ ve İbnu'l-Cevzî'nin *Kitâbu'l-Mevzûât*'ı üzerine *Telhîs*'i kaleme alan Zehebî'ye¹⁰⁰ göre râvi Abdülmelik b. Harun'un *kezzâb* olması sebebiyle uydurmadır. Rivayet İbn Arrâk¹⁰¹ ve Şevkânî'ye¹⁰² göre de uydurmadır. Onlara göre bunun sebebi *kezzâb* bir râvi olan Abdülmelik b. Harun b. Antera'dır. Onun hakkında Yahya b. Maîn *kezzâb*, Sa'dî *deccâl* ve *kezzâb*, İbn Hıbbân ise *hadis uydurur* demiştir¹⁰³.

Suyûtî ise bu rivayeti kimin uydurduğunu bilmediğini söylemiştir. O daha sonra Zehebî'nin *Mizân*'daki şu sözünü nakleder: "Rivayetini ona (Abdülmelik) kim tarafından isnad edildiğini bilmiyorum".¹⁰⁴ Zehebî'nin bu görüşünü İbn Arrâk¹⁰⁵ ve Şevkânî'ye¹⁰⁶ de nakletmişlerdir.

Şimdi bu rivayetin uydurma oluşuna sebep olan Abdülmelik b. Harun b. Antera'yı yakından tanıyalım.

⁹⁷ İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, IV/402, no: 4097.

⁹⁸ er-Râfî, *et-Tedvîn*, I/25- 26.

⁹⁹ İbnu'l-Cevzî, *Kitâbu'l-Mevzûât*, II/310.

¹⁰⁰ ez-Zehebî, *Telhîs*, s. 161, nr., 353.

¹⁰¹ İbn Arrâk, *Tenzihu's-Şerî'a*, II/46, nr. 2.

¹⁰² eş-Şevkânî, *el-Fevâidu'l-Mecmû'a*, s. 372, nr. 4 (1234).

¹⁰³ İbnu'l-Cevzî, *Kitâbu'l-Mevzûât*, II/311.

¹⁰⁴ es-Suyûtî, *el-Leâliu'l-Masnû'a*, I/420.

¹⁰⁵ İbn Arrâk, *Tenzihu's-Şerî'a*, II/46.

¹⁰⁶ eş-Şevkânî, *el-Fevâidu'l-Mecmû'a*, s. 372.

Abdumelik b. Harun b. Antera

Tam adı Abdumelik b. Harun b. Antera b. Abdurrahman, künyesi Ebû Amr, nisbesi eş-Şeybânî'dir. **Babasından** hadis rivayet etmiş, ondan da Iraklılar nakilde bulunmuştur¹⁰⁷. Râvî hakkında Yahya b. Maîn *kezzâb*¹⁰⁸, Sa'dî *deccâl*¹⁰⁹, Ahmed b. Hanbel *daîfu 'l-hadîs*¹¹⁰, Buhârî *munkeru 'l-hadîs*¹¹¹, Ebû Hâtim er-Râzî¹¹² ve en-Nesâî¹¹³ *metrûku 'l-hadîs* demiş, İbn Hibbân ise *hadis uydurduğunu* söylemiştir¹¹⁴.

H. Kazvîn - Mekke ve Diğer Şehirler

Kazvîn'in yanısıra Mekke ve diğer şehirlerin faziletinden bahseden iki rivayet tespit ettik. Bu rivayetler şöyledir:

”الأعمال كلها على ثلاثة فثلث بمكة وثلث بقزوين وثلث في سائر البلاد إنى لأعرف أقواما يكونون في آخر الزمان قد اختلط الإيمان بلحومهم ودمانهم يقاتلون في بلدة يقال لها: قزوين، تشتاق إليهم الجنة وتحن إليهم كما تحن الناقة إلى ولدها.“

11. “Amellerin tamamı üç kısımdır. Bunların üçte biri Mekke'de, üçte biri Kazvîn'de üçte biri de diğer şehirlerdekiyledir. Ben âhir zamanda yaşayacak bir millet biliyorum. İman onların içlerine işlemiştir. Kazvîn adındaki bir şehirde savaşır. Cennet onları arzular ve devenin yavrusunu özlediği gibi özler”.¹¹⁵

”قسم الله الأعمال على ثلاثة أثلاث ، ثلث بمكة ، وثلث بقزوين ، وثلث في سائر البلاد.“

12. “Allah amelleri üçe ayırdı. Üçte biri Mekke'de üçte biri Kazvîn'de üçte biri de diğer şehirlerdekiyledir”.¹¹⁶

Birinci rivayet Suyûtî'ye göre, ikinci rivayet ise İbn Arrâk'a göre uydurmadır. İbn Arrâk, rivayetin uydurma oluşundaki illetin yeterince açık olmadığını belirttiğinden sonra şunları söylemiştir: “İsnatta Meysera vardır. Kanaatime göre o İbn_Abdirabbih'tir. Alimler onun hakkında Kazvîn'in faziletiyle ilgili pek çok hadis uydurmuştur, demişlerdir¹¹⁷.”

Meysera b. Abdirabbih

Meysera b. Abdirabbih hakkında makalemizin birinci etabında¹¹⁸ verdiğimiz detaylı bilgileri burada tekrar etmeyeceğiz. Ancak şu kadarını söyleyelim ki müracaat ettiğimiz cerh ve ta'dil kaynaklarının hemen hemen tamamında bu râvînin ağır tenkitlere maruz kaldığı bir vakıdır. Bu tenkitler içerisinde en dikkat çekenleri ise onun *yalancı*¹¹⁹ ve *hadis uydurucusu*¹²⁰

¹⁰⁷ İbn Hibbân, *Kitâbü 'l-Mecrûhîn*, II/133.

¹⁰⁸ Yahya b. Maîn, *Tarih*, III/350, no: 1688.

¹⁰⁹ İbn Adî, *el-Kâmil fî Du'âfâi 'r-Ricâl*, V/304, no: 1448.

¹¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-İlel*, II/371, no: 2648.

¹¹¹ el-Buhârî, *Kitâbu 'd-Du'âfâi 's-Sağîr*, s. 77, no: 218.

¹¹² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve 't-Ta'dîl*, V/374, no: 1748.

¹¹³ en-Nesâî, *Kitâbu 'd-Du'âfâ*, s. 166, no: 405.

¹¹⁴ İbn Hibbân, *Kitâbü 'l-Mecrûhîn*, II/133.

¹¹⁵ es-Suyûtî, *Zeylu 'l-Leâlî*, I/345, nr. 403.

¹¹⁶ İbn Arrâk, *Tenzihu 'ş-Şerî'a*, II/58, nr. 34.

¹¹⁷ es-Suyûtî, *Zeylu 'l-Leâlî*, I/345, nr. 402.; İbn Arrâk, *Tenzihu 'ş-Şerî'a*, II/58.

¹¹⁸ Râvî hakkında detaylı bilgi için bk., Erkaya, Musa, “Mevzûât Kitaplarında Yer Alan Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler – Kazvîn Örneği – I”, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, Mart, 2019.

¹¹⁹ İbn Adî, *el-Kâmil fî Du'âfâi 'r-Ricâl*, VI/429, nr. 1908.

olup terğîb ve terhîb için¹²¹ ve Kazvîn'in faziletiyle ilgili yaklaşık kırk hadis uydurduğu ve bundan dolayı da Allah'tan mükafat umduğudur¹²².

İ. Kazvîn - Rûm ve Diğer Bölgeler

Kazvîn'le birlikte Rûm ve diğer bölgelerin faziletleriyle ilgili nakledilen rivayet şöyledir:

ذكر علي بن ثابت في جمعه، أنبا سليمان ثنا علي بن سعيد العسكري ثنا عمرو بن مسلمة الجعفي، أنبا أحمد بن عبد الرحمن المخزومي، ثنا أبو هشام الحوشبي عن أيوب بن مقدم، عن عبد العزيز بن سعيد، عن أبيه عن أبي الدرداء رضي الله عنه إن النبي صلى الله عليه وآله وسلم، قال: " المرابطون بقروين والروم وسائر المرابطين في البلاد يختم لكل من رابط منهم في كل يوم وليلة أجر قتيل في سبيل الله متشحط في دمه."

13. (Râfî) ← Ali b. Sâbit (Cem' adlı eserinde) ← Süleyman ← Ali b. Saîd el-Askerî ← Amr b. Mesleme el-Cu'fî ← Ahmed b. Abdurrahman el-Mahzûmî ← Ebû Hişâm el-Havşebî ← Eyyûb b. Mikdem ← Abdulaziz b. Saîd ← babası ← Ebu'd-Derdâ isnadıyla Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Kazvîn, Rûm ve diğer bölgelerde nöbet tutanlara, her gün ve gecede, kanlarında kıvranan bir şehidin sevabı yazılır".¹²³

Bu rivayet Suyûtî¹²⁴ ve İbn Arrâk'a¹²⁵ göre uydurmadır. Suyûtî'nin bu rivayetin uydurma oluşu sebebini açıklamadığını belirten İbn Arrâk, isnadda bulunan Ebu Hişâm el-Havşebî, Eyyûb b. Mukaddem, Abulaziz b. Saîd ve babasını tanımadığını belirtmiştir.¹²⁶

Abdulaziz b. Saîd

Abdulaziz b. Saîd b. Sa'd b. Ubâde isimli râvî sahabî olan babasından rivayette bulunmuş, ondan da Ebu's-Sabbâh nakilde bulunmuştur. İbn Hibbân onu es-Sikât'ında zikretmiştir¹²⁷.

Ebû Hişâm el-Havşebî

Hakkında bilgi bulunamamıştır.

Eyyûb b. Mukaddem

Hakkında bilgi bulunamamıştır.

Buraya kadar, tespit ettiğimiz on üç rivayetin sıhhat durumu, hangi eserlerde yer aldığı, bu rivayetlere kimlerin uydurma dediği ve uydurma sayılma gerekçeleri, bu gerekçelerden olmak üzere isnatlarda bulunan mecrûh raviler ve bu raviler hakkında münekkit muhaddislerin kanaatlarını ortaya koymaya çalıştık.

¹²⁰ el-Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XV/298, nr. 7145.

¹²¹ İbn Hibbân, *Kitâbü'l-Mecrûhin*, III/11.

¹²² İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII/254, nr. 1157.

¹²³ er-Râfî, *et-Tedvîn*, I/10.

¹²⁴ es-Suyûtî, *Zeylu'l-Leâlî*, I/354, nr. 418.

¹²⁵ İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerî'a*, II/61, nr. 49.

¹²⁶ İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerî'a*, II/61.

¹²⁷ İbn Hibbân, *Kitâbu's-Sikât*, V/125-126.

Şimdi de on üç rivayetin hangi kitaplarda yer aldığı, uydurma sayılmasına sebep olan ravinin kim olduğu ve bu ravi hakkında cerh ve ta'dil alimlerinin kanaatlerini bir tablo halinde vereceğiz.

RİVAYETLERİN GENEL TABLOSU

RİV. NO.	İÇERİSİNDE YER ALDIĞI KİTAP			UYDURMA SAYILMASINA SEBEP OLAN RAVİNİN	
	MEZÛÂT KİTABI	HADİS KİTABI	DİĞER	ADI	HAKKINDA SÖYLENENLER
1.	es-Suyûtî, <i>Zeylu'l-leâlî</i> , I/356, nr. 423. İbn Arrâk, <i>Tenzîhu'ş-Şerîa</i> , II/62, nr. 54.	es-Suyûtî, <i>Câmiu'l-Ehâdis</i> , XIII/250, nr. 13042.	er-Râfî, <i>et-Tedvîn</i> , I/15.	Hânî b. el-Mutevekkil	Ebû Hâtim er-Râzî, ona yettiği halde ondan hadis yazmamıştır. Meçhûl, münker, ihticâc edilmez, zayıftır.
2.	es-Suyûtî, <i>Zeylu'l-leâlî</i> , I/362, nr. 432. İbn Arrâk, <i>Tenzîhu'ş-Şerîa</i> , II/63, nr. 62.	es-Suyûtî, <i>Câmiu'l-Ehâdis</i> , XIII/250, nr. 13043.	er-Râfî, <i>et-Tedvîn</i> , I/22.	Ömer b. Abdulaziz'in kölesi Ebu'l-Fadl Abbâs b. Uscûr	Meçhûl
				Ömer b. Abdulaziz'den rivayet eden kişi	Hakkında bilgi bulunamamıştır.
				Ömer b. Abdulaziz'den rivayet eden kişinin babası	Hakkında bilgi bulunamamıştır.
				Rişdîn b. Sa'd	Hadisi yazılmaz, münkeru'l-hadis, metrûku'l-hadis, zayıf, sâlih, âbid, hafızası kötü, itimad edilemeyecek biri
3.	İbn Arrâk, <i>Tenzîhu'ş-Şerî'a</i> , II/63.	-	-	Gerekçe belirtilmemiş	
4.	es-Suyûtî, <i>Zeylu'l-leâlî</i> , I/363, nr. 433. İbn Arrâk, <i>Tenzîhu'ş-Şerî'a</i> , II/63 – 64, nr. 73.	-	er-Râfî, <i>et-Tedvîn</i> , I/22 - 23.	Abdullah b. Heysem ez-Zührî	Hakkında bilgi bulunamamıştır.
				Abdullah b. Heysem ez-Zührî'nin dedesi Ebû Ukayl	Hakkında bilgi bulunamamıştır.
5.	es-Suyûtî, <i>Zeylu'l-Leâlî</i> , I/365, nr. 435.	-	er-Râfî, <i>et-Tedvîn</i> ,	Gerekçe belirtilmemiş	

	İbn Arrâk, <i>Tenzîhu 'ş-Şerî'a</i> , II/64, nr. 75.		I/23.		
6.	es-Suyûtî, <i>Zeylu 'l-leâli</i> , I/365, nr. 435. İbn Arrâk, <i>Tenzîhu 'ş-Şerî'a</i> , II/64, nr. 77. el-Fettenî, <i>Tezkiratu 'l-mevzûât</i> , s. 120.	-	er-Râfî, <i>et-Tedvîn</i> , I/30 - 31.	Muhammed b. el-Fadl	Leyse bi şey', onun hadisi yalancılarınkı gibidir, sika kişilerden mevzû rivayetler nakleder kezzâb, metrûku'l-hadîs, zayıftır.
				Ahmed b. Harb	Lâ be'se bih, faziletli, muttaki ve cihada düşkün, sika, sadûk
				Ebû Saîd Mes'ade b. Bekr	Rivayeti bâtıldır
7.	es-Suyûtî, <i>Zeylu 'l-Leâli</i> , I/346. İbn Arrâk, <i>Tenzîhu 'ş-Şerî'a</i> , II/59. el-Fettenî, <i>Tezkiratu 'l-Mevzûât</i> , 120. Şevkânî, <i>el-Fevâidu 'l-Mecmû'a</i> , s. 377, nr. 18 (1248).	es-Suyûtî, <i>Câmiu 'l-Ehâdis</i> , XI/82, nr. 10300.	er-Râfî, <i>et-Tedvîn</i> , I/9.	Anbese b. Saîd	Muhtelit, metrûku'l-hadîs, zayıf, acayip rivayetler nakleden biri.
8.	İbnu'l-Cevzî, <i>Kitâbu 'l-mevzûât</i> , II/316 nr. 883.. ez-Zehebî, <i>Telhîs</i> , s. 162, nr. 358. İbn Arrâk, <i>Tenzîhu 'ş-Şerî'a</i> , II/50, nr. 11. el-Fettenî, <i>Tezkiratu 'l-Mevzûât</i> , s. 423. eş-Şevkânî, <i>el-Fevâidu 'l-Mecmû'a</i> , s. 374, nr. 6 (1236).	-	er-Râfî, <i>et-Tedvîn</i> , I/8.	Ömer b. Subh	Münkeru'l-hadîs, metruk, sika râvîler üzerinden hadis uydurur, hadis uydurduğunu itiraf eden helak olmuş biridir
9.	es-Suyûtî, <i>Zeylu 'l-Leâli</i> , I/466 - 467, nr. 438. İbn Arrâk, <i>Tenzîhu 'ş-Şerî'a</i> , II/64 – 65, nr. 79.	-	İbn Asâkir, <i>Târîhu Medîneti Dimeşk</i> , I/221 – 222.	Abbâs b. Uscûr	Meçhûl
				Ebu Muhmmmed el-Merâğî	Hadiste insanların en güveniliridir
10.	İbnu'l-Cevzî, <i>Kitâbu 'l-Mevzûât</i> , II/310. ez-Zehebî, <i>Telhîs</i> , s. 161, nr., 353. İbn Arrâk, <i>Tenzîhu 'ş-Şerî'a</i> , II/46, nr. 2.	-	er-Râfî, <i>et-Tedvîn</i> , I/25- 26.	Abdumelik b. Harun b. Antera	Kezzâb, deccâl, daifu'l-hadîs, munkeru'l-hadîs, metrûku'l-hadîs, hadis uydurucusu

	eş-Şevkânî, <i>el-Fevâidu'l-Mecmû'a</i> , s. 372, nr. 4 (1234). İbnu'l-Cevzî, <i>Kitâbu'l-Mevzûât</i> , II/311.				
11	es-Suyûtî, <i>Zeylu'l-Leâlî</i> , s. 88.	-	-	Gerekçe belirtilmemiş	
12	İbn Arrâk, <i>Tenzîhu's-Şerî'a</i> , II/58, nr. 34.	-	-	Meysera b. Abdirabbih	Yalancı, hadis uydurucusu, terğîb ve terhîb için hadis uydurur, Kazvin'in faziletiyle ilgili yaklaşık kırk hadis uydurmuş, dolayı da Allah'tan mükâfat ummuştur.
13	es-Suyûtî, <i>Zeylu'l-Leâlî</i> , s. 91. İbn Arrâk, <i>Tenzîhu's-Şerî'a</i> , II/61, nr. 49.	-	er-Râfî, <i>et-Tedvîn</i> , I/10.	Abdulaziz b. Saîd	Sika
				Ebû Hişâm el-Havşebî	Hakkında bilgi bulunamamıştır.
				Eyyûb b. Mukaddem	Hakkında bilgi bulunamamıştır.

SONUÇ

Yukarıda verdiğimiz tablodan da hareketle bu çalışma sonunda ulaştığımız sonuçları şöyle özetleyebiliriz:

Birinci rivayet isnadda yer alan Hânî b. el-Mutevekkil isimli ravi sebebiyle uydurma sayılmıştır.

İkinci rivayete, munkeru'l-hadis ifadesiyle cerhedilen Rişdîn b. Sa'd'ın yanı sıra Ömer b. Abdulaziz'in kölesi olarak bilinen Abbâs b. Uscûr/Emîcûr ve meçhûl iki ravi sebebiyle mevzû hükmü verilmiştir.

Üçüncü, beşinci ve on birinci rivayetler herhangi bir gerekçe sunulmaksızın mevzûât alimlerinde uydurma kabul edilmiştir.

Dördüncü rivayetin mevzû olma sebebi senedde bulunan Abdullah b. Heyssem ve dedesidir.

Altıncı rivayette Muhammed b. el-Fadl ve Ebû Saîd Mes'ade b. Bekr rivayetin uydurma olma gerekçesidir. Her ne kadar rivayetin uydurma sebebi olarak Ahmed b. Harb isimli ravi zikredilmiş olsa da onun hakkındaki değerlendirmeler ravinin sadûk olduğunu göstermektedir.

Yedinci rivayet isnadında metrûku'l-hadis olarak nitelenen 'Anbese b. Saîd, isimli ravi bulunduğu için uydurmadır.

Sekizinci rivayette, hadis uydurduğunu itiraf eden Ömer b. Subh'un olması rivayetin mevzû olmasına sebep olmuştur.

Dokuzuncu rivayetin uydurma sayılmasının nedeni Abbâs b. Uscûr adlı ravidir. Ayrıca rivayetin mevzû sayılmasının bir diğer sebebi olarak zikredilen Ebû Muhammed el-Merâğî ise Hâkim en-Neysâbûrî tarafından “hadiste insanların en güvenilirini” olarak tavsif edilmiştir.

Onuncu rivayetin isnadında deccâl, kezzâb ifadeleriyle cerhedilen Abdulmelik b. Harun’un bulunması rivayetin uydurma olarak görülmesi için yeterlidir.

On ikinci rivayete Meysera b. Abdirabbih’in hadis uydurucusu olmasından dolayı mevzû hükmü verilmiştir.

On üçüncü rivayet ise Ebû Hişâm el-Havşebî ve Eyyûb b. Mukaddem isimli raviler sebebiyle uydurma sayılmıştır.

Toplamda on rivayet seneddeki ravilerden dolayı mevzû olarak nitelenmiş, üç rivayet ise gerekçe gösterilmeksizin mevzûât alimleri tarafından uydurma olarak görülmüştür.

Tamamı uydurma hadis kitaplarında yer alan bu rivayetlerin on tanesi isnadındaki ravi(ler) sebebiyle uydurma kabul edilirken, üçünün uydurma sayılma gerekçesi tespit edilememiştir. On rivayetin isnadında bulunan ravilerden on sekizi münekkit muhaddisler tarafından kusurlu bulunmuştur. Kusurlu bulunan on sekiz raviden on ikisi hakkında cerh ve ta’dil alimlerinin değerlendirmeleri tespit edilirken, altısı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. On iki raviden ikisi ta’dil edilirken, on tanesi çeşitli derecelerde olmak üzere tecrîh edilmiştir. Burada önemle ifade etmeliyiz ki birden fazla ravisinin kusurlu bulunduğu bir rivayetin, - iki rivayet hariç - kusurlu bulunan ravilerinden en az birisi, naklettiği rivayetin uydurma sayılmasına sebep olacak derecede cerhedilmiştir.

Rivayetlerden on tanesi herhangi bir hadis kitabında yer almamış, sadece üçü Suyûtî’nin cem’ niteliği taşıyan *Câmiu’l-Ehâdîs* adlı eserinde yer almıştır. İlginç olan şu ki aynı Suyûtî bu üç hadisi de uydurma saymış ve ilgili eserinde zikretmiştir. Mütesâhil bir alim olarak bilinen Suyûtî’nin toplamda dokuz rivayete uydurma demiş olması da, kanaatimizce ilgili hadislere uydurma hükmü veren diğer alimlerin bu hükümlerinde ne derece isabetli olduklarını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Yine bu on üç rivayetin dokuzunun kendisi de Kazvinli olan er-Râfiî’nin *et-Tedvîn fî Ahbâri Kazvîn* adlı eserinde yer alması da bir başka dikkat çeken husustur.

Müteselsil diyebileceğimiz bu çalışmaların sonunda kanaatimiz odur ki; Kazvîn şehri, orada yaşayan, orada ölen, oranın güvenliğini sağlamak adına nöbet tutan kimselerin faziletini ve cennette nail olacakları nimetleri bildiren rivayetler uydurmadır. Bu rivayetlerden en meşhurunun Kazvinli olan İbn Mâce’nin Sünen’inde, diğer rivayetlerin ise Suyûtî’nin *Câmiu’l-Ehâdîs* adlı eseri dışında hiçbir hadis kitabında yer almamış olması ve meşhur hadis otoritelerinin neredeyse tamamının “uydurma” demesi bizi bu kanaate sevkeden başlıca amillerdir.

KAYNAKLAR

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (ö. 241/855), *Kitâbu’l-İlel ve Ma’rifeti’r-Ricâl*, I-IV, (thk. Vasiyyullah b. Muhammed Abbas), Daru’l-Hânî, II. bsk., Riyâd, 1422/2001.

Bağdatlı İsmail Paşa (ö. 1920), *Hediyetü’l-Ârifîn Esmâ’ü’l-Müellifîn ve Âsârü’l-Musannifîn*, I-II, İstanbul, 1951.

- el-Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrâhim, (ö. 256/870), *et-Târihu'l-Kebîr*, I-XII, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.
- _____, *Kitâbu'd-Du'afâi's-Sağîr*, (Nesâî'nin *ed-Du'afâ ve'l-Metrûkîn*'i ile birlikte) (thk. Mahmûd İbrahim Zâyed), Dâru'l-Ma'rife, I. bsk., Beyrut, 1406/1986.
- el-Cûzcânî, Ebû İshâk İbrahim b. Ya'kub b. İshâk es-Sa'dî el-Cûzcânî (ö. 259/873), *Ahvâlu'r-Ricâl*, (thk. Seyyid Subhi el-Bedri es-Sâmerrâî), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1405.
- ed-Dârakutnî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer, (ö. 385/995), *ed-Du'afâ ve'l-Metrûkîn*, (thk. Muvaffik b. Abdullah b. Abdülkâdir), Mektebetu'l-Maârif, I. bsk., Riyad, 1404/1984.
- el-Fettenî, Cemâlüddîn Muhammed Tâhir b. Alî el-Fettenî (ö. 986/1578), *Tezkiratu'l-Mevzû'ât, İdâretü't-Tibâati'l-Müniriyye*, yy. 1343/1924.
- el-Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali b. Sâbit, (ö. 463/1071), *Târihu Bağdâd (Târihu Medîneti's-Selâm) ve Ahbâru Muhaddisiha ve Zikru Kuttânihâ'l-ulemâ min ğayri Ehlihâ ve Vâridihâ*, I-XVII, (thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, I. bsk., Beyrut, 1422/2001.
- İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah b. Adî b. Abdullah el-Cürcânî (ö. 365/976), *el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl*, (thk. Süheyl Zekkâr – Yahya Muhtar Ğazzâvî), I-VIII, Dâru'l-Fikr, III. bsk., Beyrut, 1409/1988.
- İbn Arrâk, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ali el-Kinânî (ö. 963/1556), *Tenzihü 'ş-Şerî'ati'l-merfû'a 'Ani'l-ahbâri's-Şeni'ati'l-mevzû'a* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf - Abdullah Muhammed es-Siddîk el-Ğumârî), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, I. bsk. Beyrut, ts.
- İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dimaşkî eş-Şâfî (ö. 571/1176), *Târihu Medîneti Dimesk*, I-LXXX, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1415/1995.
- İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebî Hâtim Muhammed b. İdrîs b. Münzir et-Temimî, (ö. 327/938), *Kitabü'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, I-IX, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1371-72/1952-53.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali Ebu'l-Fadl el-Askalânî, (ö. 852/1449), *Lisânu'l-Mizân*, (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), I-X, Mektebü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, I. bsk., Beyrut, 1423/2002.
- _____, *Takrîbu't-Tehzîb*, (thk. Muhammed 'Avvâme), Dâru'r-Reşîd, Haleb, 1411/1991.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, (ö. 354/965), *Kitâbu's-Sikât*, I-X, Matbaatu Meclisi Dâireti'l-Meâ'rifi'l-Osmaniyye, I. bsk., Haydarâbâd, 1393/1973.
- _____, *Kitâbu'l-Mecrûhîn Mine'l-Muhaddisîn ve'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn*, I-III, (thk. Mahmûd İbrahim Zâyed), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1412/1992.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî' Ebû Abdullah el-Basrî ez-Zührî, (ö. 230/845), *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, I-VIII, (thk. Muhammed Abdülkadir Atâ), I. Bsk., Beyrut, 1410/1990.
- İbnü'l-Adîm (ö. 660/1262), Ebu'l-Kâsım Kemâlüddîn Ömer b. Ahmed b. Hibetillâh b. Muhammed el-Ukaylî el-Halebî, *Buğyetü't-Taleb fî Târihi Haleb*, I-XII, (thk., Süheyl Zekkâr), Dâru'l-Fikr, Beyrut, ts.

- İbnu'l-Cevzî, Cemâlüddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, (ö. 597/1201), *Kitâbu'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn*, I-III, (thk. Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, I. bsk., Beyrut, 1406/1986.
- _____, *Kitâbu'l-Mevzû'ât mine'l-Ehâdisi'l-Merfûât*, I-III+Fihrist, (thk. Nureddin Boyacılar), Advâu's-Selef, Riyad, 1418/1997.
- el-Mizzî, Cemalüddîn Ebu'l-Haccâc Yûsuf (ö. 742/1341), *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, I-XXXV, (thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf), Muessetu'r-Risâle, VI. Bsk., Beyrut, 1415/1994.
- en-Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb (ö. 303/915), *Kitâbu'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn*, (thk. Bûrân ed-Danâvî - Kemal Yusuf el-Hût), Muessesetu'l-Kutubü's-Sekâfiyye, I. bsk., Beyrut, 1405/1985.
- er-Râfîf, Ebu'l-Kâsım Abdulkerîm b. Muhammed b. Abdulkerîm (ö. 623/1226), *et-Tedvîn fî Ahbâri Kazvîn*, I-IV, (tahk. Azizullah Otariđî Habuşânî), Dâru'l-Kutubi'l-ilmiiyye, Beyrut, 1987.
- es-Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfî, (ö. 911/1505), *el-Leâliu'l-Masnû'a fî'l-Ehâdisi'l-Mevzû'a*, I-II, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1417/1996.
- _____, *Câmiu'l-Ehâdis* (el-Mektebetü's-Şâmile Programı. 3.64)
- _____, *Zeylü'l-Leâli'l-Masnû'a (ez-Ziyâdât ale'l-Mevzû'ât)*, I-II, (thk. Râmiz Hâlid Hâc Hasan), Mektebetü'l-Maârif, Riyad, 1431/2010.
- eş-Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî el-Yemenî (ö. 1250/1834), *el-Fevâ'idü'l-Mecmû'a fî'l-Ehâdisi'l-Mevzû'a*, (thk. Abdurrahman el-Muallimî), el-Mektebû'l-İslâmî, 1407/1987.
- Yahya b. Maîn, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Maîn b. Avn el-Mürri el-Bağdâdî (ö. 233/848) *et-Târîh (Rivâyetu'd-Dûri)*, I-IV, (thk. Ahmed Muhammed Nûr Seyf), Merkezü'l-Bahsi'l-İlmî, I. bsk., Mekke, 1399/1979.
- ez-Zehabî, Ebû Abdullah Şemsü'd-dîn Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz et-Türkmânî, (ö. 748/1347), *el-Kâşif fî Ma'rifeti men lehû Rivâye fî'l-Kutubi's-Sitte*, I-II, Dâru'l-Kible, I. bsk., Cidde, 1413/1992.
- _____, *el-Muğnî fî'd-Du'afâ*, I-III, (thk. Nureddin Itr), İdâre İhyâi't-Turâsi'l-İslâmî, Katar, ts.
- _____, *Mizânu'l-İtidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, I-V, (thk. Ali Muhammed el-Becâvî), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts.
- _____, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, Müessesetu'r-Risâle, I-XXV, (thk. Şuayb el-Arnâvut), II. Bsk., Beyrut, 1404/1984.
- _____, *Târîhu'l-İslâm*, I-XV, (thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, I, bsk., Beyrut, 2003.
- _____, *Telhîsu Kitâbi'l-Mevzûât li'bni'l-Cevzî*, (tahk. Ebû Temîm Yesâr b. İbrahim b. Muhammed), Mektebetu'r-Rüşd, I. bsk., Riyad, 1419/1998.